

WORKING PAPERS

68

Karol Frank

ANALÝZA VYBRANÝCH ŠTRUKTÚRNYCH CHARAKTERISTÍK SLOVENSKÝCH REGIÓNOV

Edícia WORKING PAPERS prináša priebežné, čiastkové výsledky výskumných prác pracovníkov alebo tímov EÚ SAV riešených v rámci výskumných projektov, ktoré môžu byť obsahom aj ďalších publikácií.

AUTOR

Ing. Karol Frank, PhD.

RECENZENTI

Ing. Karol Morvay, PhD.

Ing. Marek Radvanský, PhD.

Práca bola vypracovaná v rámci projektu APVV-0750-11 „Štruktúrne zmeny v slovenskej ekonomike – predpoklad prechodu do vyššieho štádia rozvoja“.

ABSTRAKT

Analýza vybraných štruktúrnych charakteristík Slovenských regiónov

Cieľom tohto príspevku je identifikovať základné vývojové tendencie v slovenských regiónoch a odhaliť hlavné bariéry rozvoja na regionálnej úrovni. Zameriame sa preto na analýzu základných makroekonomických veličín, demografického vývoja, vývoja príjmov, vzdelanostnej úrovne a vplyvu čerpania zdrojov politiky súdržnosti na regionálnu konvergenciu a konkurencieschopnosť.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: regionálny rozvoj, štrukturálne fondy, konvergencia, demografický vývoj,

ABSTRACT

Analysis of Selected Structural Characteristics of Slovak Regions

The aim of this paper is to identify main development patterns as well as main development barriers in Slovak regions. For this purpose we will analyse the development of main macroeconomic indicators, demographic patterns, income levels, education level and impact of cohesion policy implementation on regional convergence and competitiveness.

KEYWORDS: regional development, Structural funds, convergence, demographic development

JEL CLASSIFICATION: R1

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedá autor.

Technické spracovanie: Lenka Bartošová

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: karol.frank@savba.sk

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2014

OBSAH

ÚVOD.....	4
1. ZÁKLADNÉ VÝVOJOVÉ TENDENCIE V REGIÓNOCH SR.....	5
1.1. Analýza vybraných ukazovateľov na regionálnej úrovni	5
1.1.1. Hrubý domáci produkt a hrubá pridaná hodnota podľa ekonomických činností.....	5
1.1.2. Ľudské zdroje a zamestnanosť	11
1.1.3. Vývoj vybraných demografických ukazovateľov v regiónoch SR	17
2. IMPLEMENTÁCIA POLITIKY SÚDRŽNOSTI NA REGIONÁLNEJ ÚROVNI	20
2.1. Čerpanie zdrojov politiky súdržnosti v regiónoch SR	20
2.2. Dopady čerpania zdrojov politiky súdržnosti na vybrané aspekty regionálneho rozvoja	23
ZÁVER	26

Úvod

Význam regionálnej politiky sa v podmienkach Slovenskej republiky (SR) dostal do popredia v procese prístupových rokovaní s Európskou úniou (EÚ). Rovnomerný rozvoj regiónov je dôležitou súčasťou politiky EÚ, ktorá na tieto účely vyčleňuje v rámci spoločného rozpočtu značnú časť finančných zdrojov prostredníctvom štrukturálnych fondov (ŠF), Kohézneho fondu (KF) ako aj fondu na podporu rozvoja vidieka.

Základným legislatívnym aktom je v tomto smere zákon č. 503/2001 o podpore regionálneho rozvoja, ktorý vytvoril rámec pre čerpanie zdrojov na podporu regionálneho rozvoja z rozpočtu EÚ. Následne bol prijatý zákon č. 539/2008 o podpore regionálneho rozvoja¹, ktorý predpokladal vypracovanie základných strategických dokumentov orientovaných na regionálny rozvoj. Na národnej úrovni sú hlavnými dokumentmi Národná stratégia regionálneho rozvoja Slovenskej republiky a Národný strategický referenčný rámec. Stratégia ďalej nadväzuje resp. vychádza z Koncepcie územného rozvoja SR (KURS), ciele Lisabonskej stratégie, Stratégie Európa 2020 a ostatných stratégií rozvoja oblastí národného hospodárstva. Národná stratégia formuluje ciele, priority a rozvojové aktivity, ktoré bude potrebné realizovať na zabezpečenie politiky udržateľného regionálneho rozvoja v SR, založeného najmä na raste ekonomickej výkonnosti a sociálnej súdržnosti (MH SR, 2014).

Na regionálnej úrovni, ktorá je v podmienkach SR definovaná na úrovni vyšších územných celkov (krajov) NUTS 3, vypracúvajú jednotlivé samosprávne kraje programy hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR). PHSR sa vypracúvajú na sedemročné obdobie, ktoré je totožné s programovým obdobím politiky súdržnosti. Medzi ďalšie rozvojových dokumenty patria aj inovačná stratégia a stratégia rozvoja vidieka.

Cieľom tohto príspevku je identifikovať základné vývojové tendencie v slovenských regiónoch a odhaliť hlavné bariéry rozvoja na regionálnej úrovni. Zameriame sa preto na analýzu základných makroekonomických veličín, demografického vývoja, vývoja príjmov, vzdelanostnej úrovne a vplyvu čerpania zdrojov politiky súdržnosti na regionálnu konvergenciu a konkurencieschopnosť. Samotný koncept a definícia konkurencieschopnosti sú v odbornej literatúre predmetom rozsiahlej diskusie. Dijkstra (2011) definuje regionálnu konkurencieschopnosť ako schopnosť ponúkať atraktívne a udržateľné prostredie pre podniky a obyvateľov pre život a prácu. Filó (2007) definuje konkurencieschopnosť ako schopnosť získať a udržať pozíciu na trhu, zvyšovať trhové podiely a ziskovosť ako aj konsolidovať komerčne úspešné aktivity. Svetové ekonomické fórum definuje konkurencieschopnosť ako súbor inštitúcií, politík a faktorov, ktoré determinujú úroveň produktivity danej krajiny (Schwab and Sala-I-Martin, 2012; Schwab and Porter, 2007). Meyer-Stamer (2008) definuje konkurencieschopnosť regiónu ako schopnosť daného regiónu generovať vysoké a rastúce príjmy a zlepšovať životné podmienky rezidentov.

¹ Novela zákona bola schválená v roku 2014.

1. ZÁKLADNÉ VÝVOJOVÉ TENDENCIE V REGIÓNOCH SR

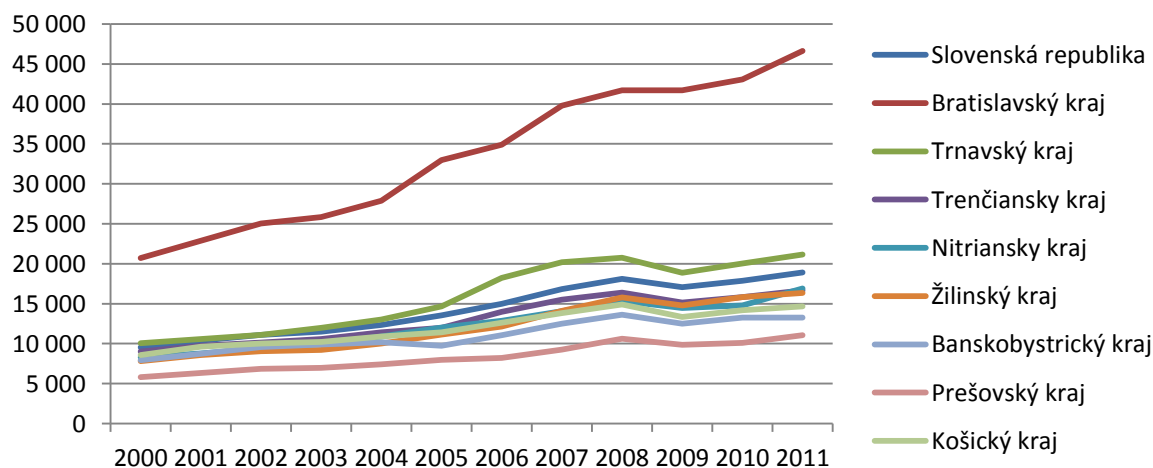
Regionálne rozdiely je možné pozorovať prakticky vo všetkých krajinách EÚ. Platí, že pri skúmaní regionálnych rozdielov je dôležité brať do úvahy minulý vývoj v jednotlivých regiónoch, existujúce administratívne členenie, lokalizáciu regiónov, úroveň na ktorej skúmame hospodársko-sociálne charakteristiky regiónov, inštitucionálne prostredie, kvalitu verejnej správy (územnej samosprávy) ako aj fakt, že úplne odstránenie regionálnych rozdielov je vzhľadom na vyššie uvedené faktory prakticky nemožné. Slovenská republika prešla od svojho vzniku rozsiahlymi reformami, ktoré sa dotkli prakticky každého aspektu jej hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Transformácia z centrálnej plánovanej ekonomiky na ekonomiku trhovú priniesla zo sebou zásadné zmeny v chápaní hospodárskej politiky a samozrejme aj regionálnej politiky ako jej integrálnej súčasti. Samotná transformácia naplno odhalila zásadné štrukturálne nedostatky slovenskej ekonomiky, ktoré sa postupom času podarilo čiastočne eliminovať. Slovenská ekonomika je súčasťou jednotného trhu EÚ, súčasťou eurozóny, intenzívne sa zapája do medzinárodnej del'by práce avšak bezprecedentný rast, ktorý dosiahla za ostatné roky sa prirodzene prejavuje aj v nerovnomernom rozvoji jej regiónov. Je teda zrejmé, že existujúce štrukturálne bariéry majú svoj prirodzený pôvod na regionálnej a miestnej úrovni.

1.1. Analýza vybraných ukazovateľov na regionálnej úrovni

1.1.1. Hrubý domáci produkt a hrubá pridaná hodnota podľa ekonomických činností

Vývoj regionálneho HDP na obyvateľa ilustruje graf č. 1. Z vývoja je v grafe je zrejmé dominantné postavenie Bratislavského kraja ako metropolitného regiónu SR. Úroveň ostatných krajov je hlboko pod úrovňou tohto kraja, čo je však čiastočne spôsobené aj metodikou vykazovania regionálneho HDP. Napriek tejto skutočnosti je nepochybné, že všetky základné hospodárske a sociálne ukazovatele ostatných krajov viac menej zaostávajú za Bratislavským krajom.

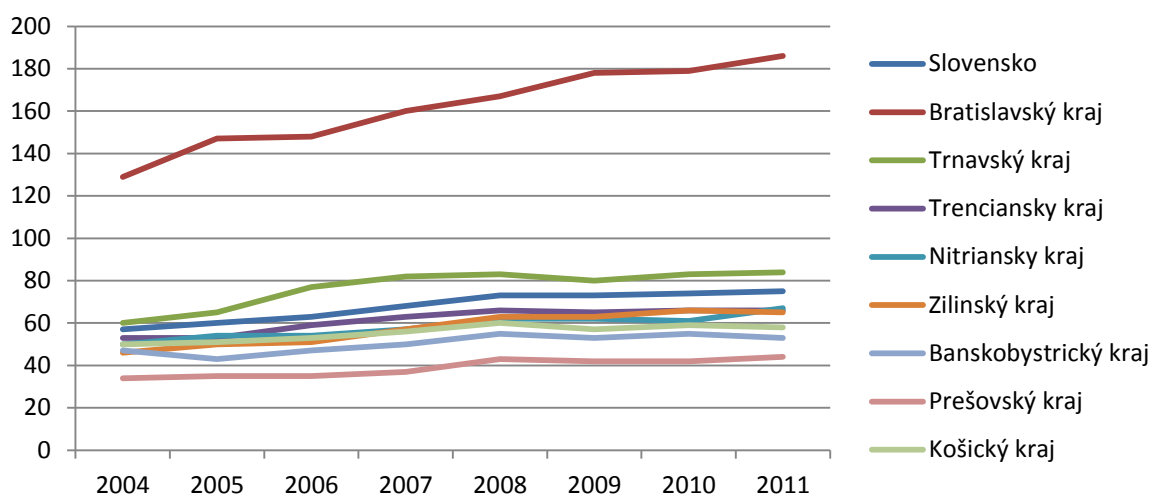
G r a f 1
Regionálny HDP na obyvateľa (v bežných cenách) v PKS

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR

V porovnaní s priemerom EÚ dosahuje najvyššiu hodnotu HDP Bratislavský kraj čím sa zaraďuje medzi najvýkonnejšie regióny EÚ. Výška HDP Bratislavského kraja dosiahla v roku 2011 hodnotu 186 % priemeru EÚ. Druhým najvýkonnejším krajom je Trnavský kraj, ktorého HDP dosahuje 75 % priemeru EÚ. Na druhej strane Prešovský a Banskobystrický kraj patria medzi regióny s najnižšou úrovňou HDP na obyvateľa v porovnaní s priemerom EÚ (graf 2).

G r a f 2

Regionálny HDP na obyvateľa v PKS v porovnaní s priemerom EÚ

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR.

Vývoj regionálnych disparít meraných HDP môžeme ilustrovať na základe disperzie regionálneho HDP. Disperzia regionálneho HDP je meraná ako suma absolútnych rozdielov medzi regionálnym a národným HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PKS) vážená podielom regionálnej populácie a vyjadrená v percentách národného HDP na obyvateľa v PKS. Podobne ako pri iných ukazovateľoch platí, že čím na nižšej úrovni kvantifikujeme výšku tohto indikátora, javia sa regionálne disparity vyššie. Tabuľka č.1 zobrazuje vývoj disperzie regionálneho HDP na úrovni NUTS 2 vo vybraných krajinách EÚ.

T a b u ľ k a 1

Disperzia regionálneho HDP na úrovni NUTS 2 vo vybraných krajinách EÚ

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bulharsko	24,3	25,8	26,6	31,3	36,1	37,1	39,6	40,3	39,2
ČR	25,0	24,8	25,3	25,5	26,5	27,3	26,8	27,2	26,2
Grécko	:	:	21,2	22,0	22,5	23,4	24,6	24,9	25,4
Španielsko	19,0	18,6	18,0	18,0	17,8	17,8	18,6	18,5	19,0
Maďarsko	34,3	34,1	34,8	36,7	37,4	37,5	39,4	38,1	38,3
Poľsko	18,1	18,9	19,3	19,7	19,9	19,7	20,9	21,7	22,0
Slovensko	27,8	28,1	32,0	29,9	30,8	29,6	33,0	32,5	32,8

Prameň: Eurostat.

T a b u ľ k a 2

Disperzia regionálneho HDP na úrovni NUTS 3 vo vybraných krajinách EÚ

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bulharsko	30,2	30,9	32,9	38,0	42,7	44,4	46,7	47,6	45,5
ČR	25,0	24,8	25,3	25,5	26,5	27,3	26,8	27,2	26,2
Grécko	:	:	22,7	23,4	24,0	24,5	25,6	26,2	27,0
Španielsko	19,5	19,0	18,6	18,5	18,2	18,2	19,0	19,0	19,5
Maďarsko	37,3	37,8	39,2	41,3	40,7	42,0	43,7	43,0	44,0
Poľsko	32,2	32,4	32,9	34,2	34,4	33,5	34,5	35,1	34,9
Slovensko	28,7	29,2	33,7	34,4	34,9	32,6	35,2	35,0	35,2

Prameň: Eurostat.

Pri porovnaní vývoja disperzie HDP na úrovni NUTS 2 môžeme konštatovať, že Slovensko zaznamenáva pomerne vysoké hodnoty a je po Maďarsku a Bulharsku krajinou s najvyššou disperziou. Od roku 2003 vzrástla na Slovensku hodnota tohto ukazovateľa na úrovni NUTS 2 z 27,8 na 32,8, čo je do veľkej miery spôsobené rozvojom v Bratislavskom regióne, ktorý je z hľadiska porovnávaných krajín určitou „anomáliou“. Podobný vývoj môžeme pozorovať na úrovni NUTS 3, kde taktiež došlo zvýšeniu regionálnych disparít. V prípade ostatných regiónov síce dochádza k postupnému rastu ich ekonomickej výkonnosti, avšak tento proces bol čiastočne zastavený vplyvom hospodárskej a finančnej krízy. Ďalším významným faktorom (mimo štatistického efektu), ktorý ovplyvnil vývoj tohto indikátora je existujúca štruktúra ekonomických činností a podiel regiónov na celkovej vytvorenej hrubej pridanej hodnote (tabuľka 3).

T a b u ľ k a 3

Podiel regiónov na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v % celkovej tvorby v SR

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Bratislavský kraj	26,16%	26,68%	26,14%	27,94%	27,77%	27,58%
Trnavský kraj	12,53%	12,37%	11,86%	11,44%	11,60%	11,49%
Trenčiansky kraj	10,41%	10,25%	10,06%	9,82%	9,77%	9,70%
Nitriansky kraj	11,27%	10,94%	11,08%	11,04%	10,73%	11,44%
Žilinský kraj	10,45%	10,81%	11,22%	11,13%	11,39%	11,03%
Banskobystrický kraj	8,99%	9,01%	9,11%	8,82%	8,92%	8,58%
Prešovský kraj	8,12%	8,16%	8,72%	8,59%	8,42%	8,82%
Košický kraj	12,08%	11,79%	11,80%	11,22%	11,40%	11,36%

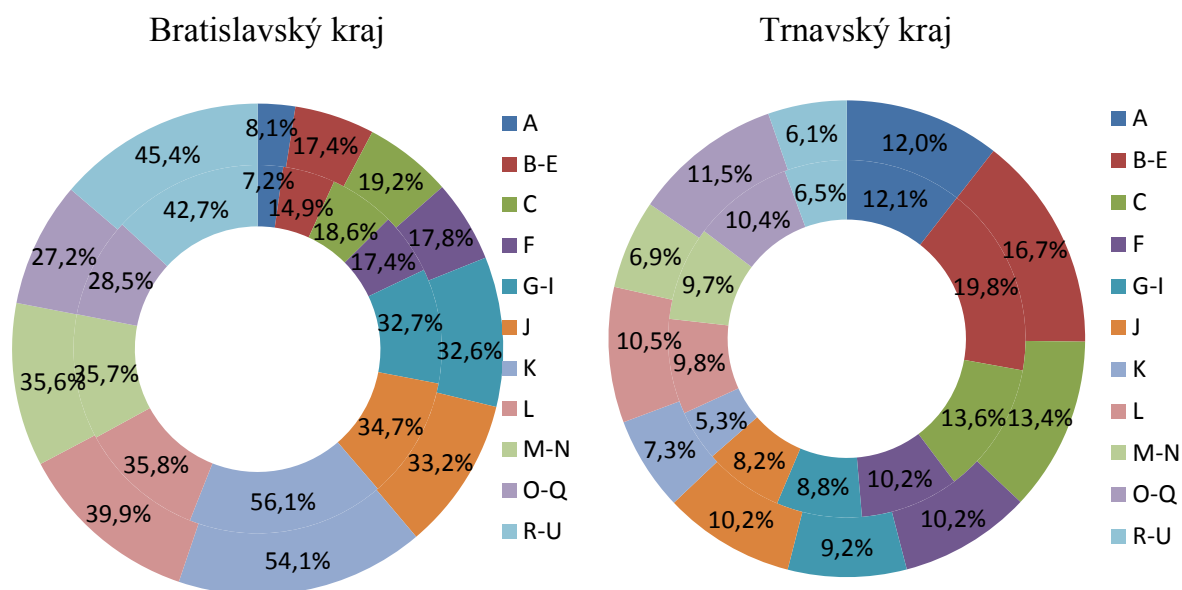
Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Vzhľadom na výšku HDP na obyvateľa je vývoj tvorby pridanej hodnoty v regiónoch podobný. Bratislavský kraj sa podieľa na tvorbe hrubej pridanej hodnoty približne jednou štvrtinou, nasledovaný ostatnými krajinami, ktorých podiel sa pohybuje v intervale od 8 do 11,5 %. Môžeme konštatovať, že v sledovanom období nedošlo k zásadnému posunu v podiele tvorby hrubej pridanej hodnoty. V prípade Bratislavského kraja došlo k miernemu zvýšeniu podielu

hrubej pridanej hodnoty o 1,42 percentného bodu. K miernemu zvýšeniu v intervale 0,17 – 0,71 percentného bodu došlo v Nitrianskom, Žilinskom a Prešovskom kraji. V ostatných krajoch došlo k poklesu podielu tvorby hrubej pridanej hodnoty. Z hľadiska klasifikácie ekonomických činností vykazujú jednotlivé regióny vlastné štruktúrne charakteristiky.

G r a f 3

Podiel regiónov na tvorbe celkovej hrubej pridanej hodnoty podľa ekonomických činností v rokoch 2006 (vnútorný kruh) a 2011 (vonkajší kruh)

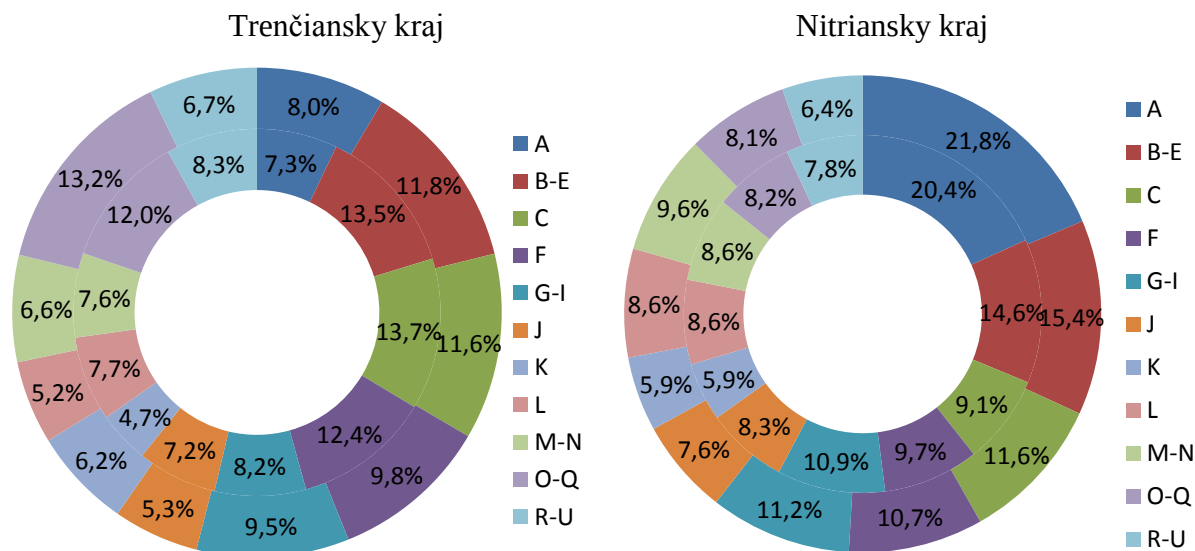
Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR, vlastné výpočty.

V prípade Bratislavského kraja dosahuje najvyšší podiel na tvorbe hrubej pridanej hodnoty na celkovej pridanej hodnote sektor finančných a sprostredkovateľských činností nasledovaný umením, zábavou a rekreáciou, činnosťami v oblasti nehnuteľností a odbornými vedeckými a technickými činnosťami. Z uvedeného jasne vyplýva, že Bratislavský kraj sa dominantne podieľa na tvorbe hrubej pridanej hodnoty hlavne v sektore služieb. Viac ako jednou tretinou sa podieľa na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v informačných a telekomunikačných produktoch a služieb. V oblasti priemyslu dosahuje len 17,4 % podiel, v oblasti poľnohospodárstva 8,1 %.

V sledovanom období bol zaznamenaný najvyšší nárast v oblasti nehnuteľností, priemyslu a umenie, zábavy a rekreácie. Z hľadiska tvorby hrubej pridanej hodnoty vykazuje Trnavský kraj v porovnaní s Bratislavským krajom rovnomernejší podiel jednotlivých ekonomických činností. Najvyšší podiel dosahuje sektor priemyslu, avšak jeho podiel klesol o 3,1 percentného bodu. Naopak najvyšší nárast bol zaznamenaný v sektore finančných a poisťovacích služieb o 2 percentné body.

Graf 4

Podiel regiónov na tvorbe hrubej pridanej hodnoty podľa ekonomických činností v rokoch 2006 (vnútorný kruh) a 2011 (vonkajší kruh)

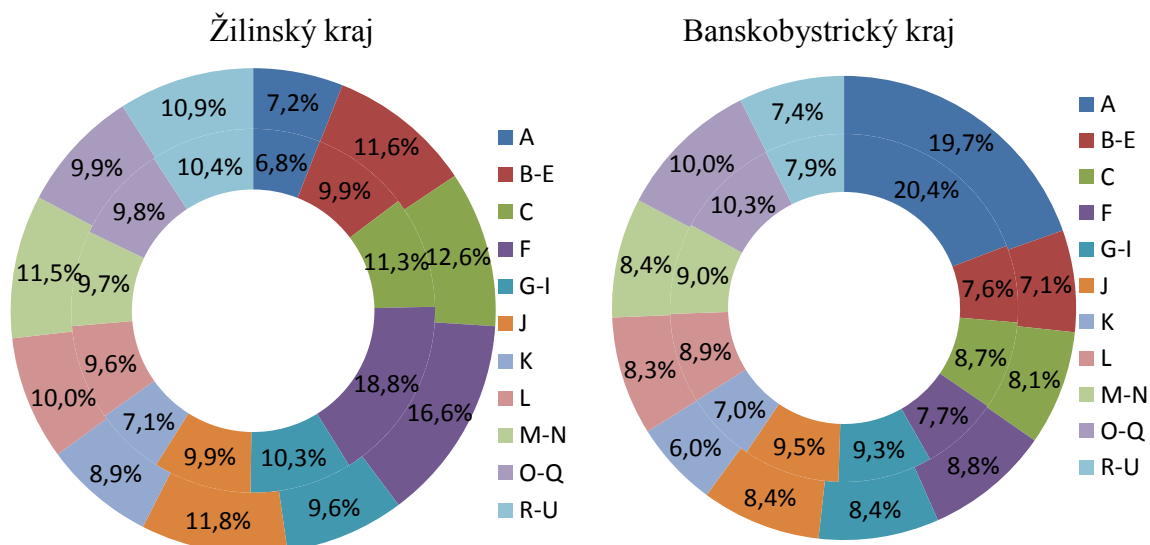

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Nitriansky kraj je charakteristický rastúcim podielom poľnohospodárstva na tvorbe hrubej pridanej hodnoty. Podiel kraja sa v sledovanom období zvýšil na 21,8 %. V Trenčianskom kraji sú jednotlivé ekonomické činnosti zastúpené pomerne rovnomerne, najvyšší podiel na tvorbe hrubej pridanej hodnoty má sektor priemyslu nasledovaný sektorom stavebníctva a veľkoobchodu a maloobchodu (graf 4).

Graf 5

Podiel regiónov na tvorbe hrubej pridanej hodnoty podľa ekonomických činností v rokoch 2006 (vnútorný kruh) a 2011 (vonkajší kruh)

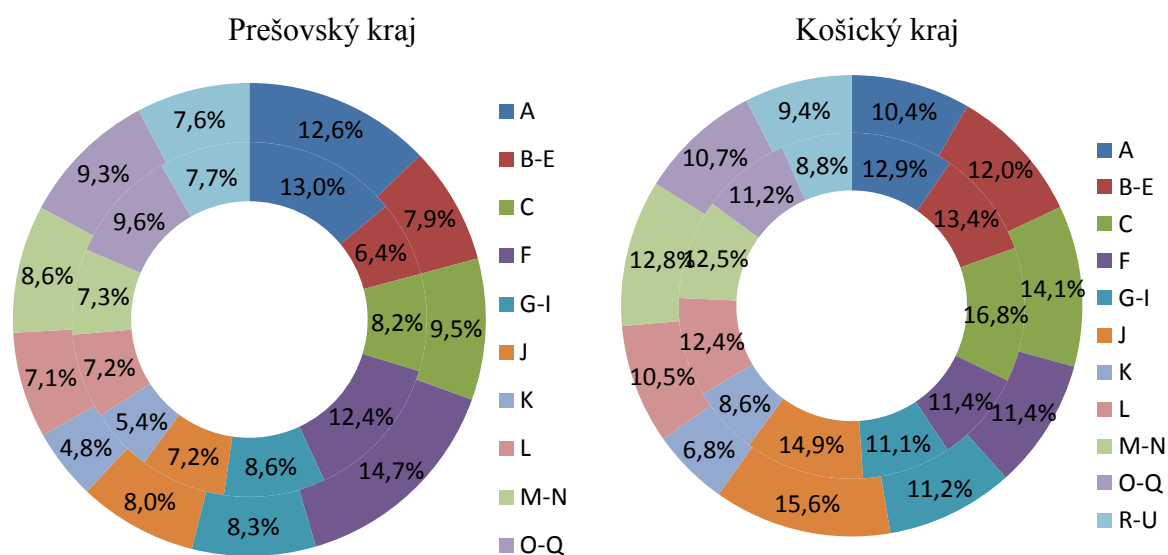

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Podobne ako v prípade Nitrianskeho kraja, je Banskobystrickom regiónu vysoký podiel tvorby hrubej pridanej hodnoty v sektore poľnohospodárstva. Na celkovej tvorbe sa tento kraj podieľa približne dvadsiatimi percentami. Ostatné ekonomické činnosti v kraji dosahujú podiel v intervale 7 – 10 %. V Žilinskom kraji je najvyšší podiel tvorby hrubej pridanej hodnoty v sektore Stavebníctva (16,6 %), v informačnom a telekomunikačnom sektore (11,8 %) a v sektore priemyslu (11,6 %). Najnižší podiel tvorí sektor poľnohospodárstva, čo však vzhľadom na geografické podmienky kraja prirodzené.

G r a f 6

Podiel regiónov na tvorbe hrubej pridanej hodnoty podľa ekonomických činností v rokoch 2006 (vnútorný kruh) a 2011 (vonkajší kruh)

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Legenda: A - Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov, B-E - Priemysel spolu, C - Priemyselná výroba, F – Stavebníctvo, G-I - Veľkoobchod a maloobchod, oprava motor. vozidiel a motocyklov; doprava a skladovanie; ubyt. a strav. Služby, J - Informácie a komunikácia, K - Finančné a poisťovacie činnosti, L - Činnosti v oblasti nehnuteľností, M-N - Odborné, vedecké a technické činnosti; administratívne služby, O-Q - Verejná správa, obrana, povin. sociál. zabezpečenie; vzdelávanie; zdravotníctvo a sociálna pomoc, R-U - Umenie, zábava a rekreácia; ostatné činnosti

Prameň: Databáza Regdat, vlastné výpočty.

V Prešovskom kraji je tretí najvyšší podiel tvorby hrubej pridanej hodnoty v sektore poľnohospodárstva v rámci SR. Najvyšší podiel a aj nárast hrubej pridanej hodnoty bol zaznamenaný v sektore stavebníctva. V sledovanom období vzrástol podiel tohto sektora o 2,3 percentného bodu na 14,7 %.

V Košickom kraji môžeme pozorovať relatívne rovnomerný podiel kraja na tvorbe hrubej pridanej hodnoty vo viacerých ekonomických činnostiach. Najvyšší podiel patrí ako jednému z krajov sektoru informačných a telekomunikačných služieb s 15,6 % nasledovaným

priemyselnou výrobou s 14,1 % a odbornými vedeckými a technickými činnosťami s 12,8 %. Štruktúra vytvorenej pridanej hodnoty, tak pripomína štruktúru pridanej hodnoty v Bratislavskom kraji. Významnú úlohu dosahuje aj sektor stavebníctva s 11,4 % podielom.

Na základe vyššie uvedených faktov môžeme konštatovať:

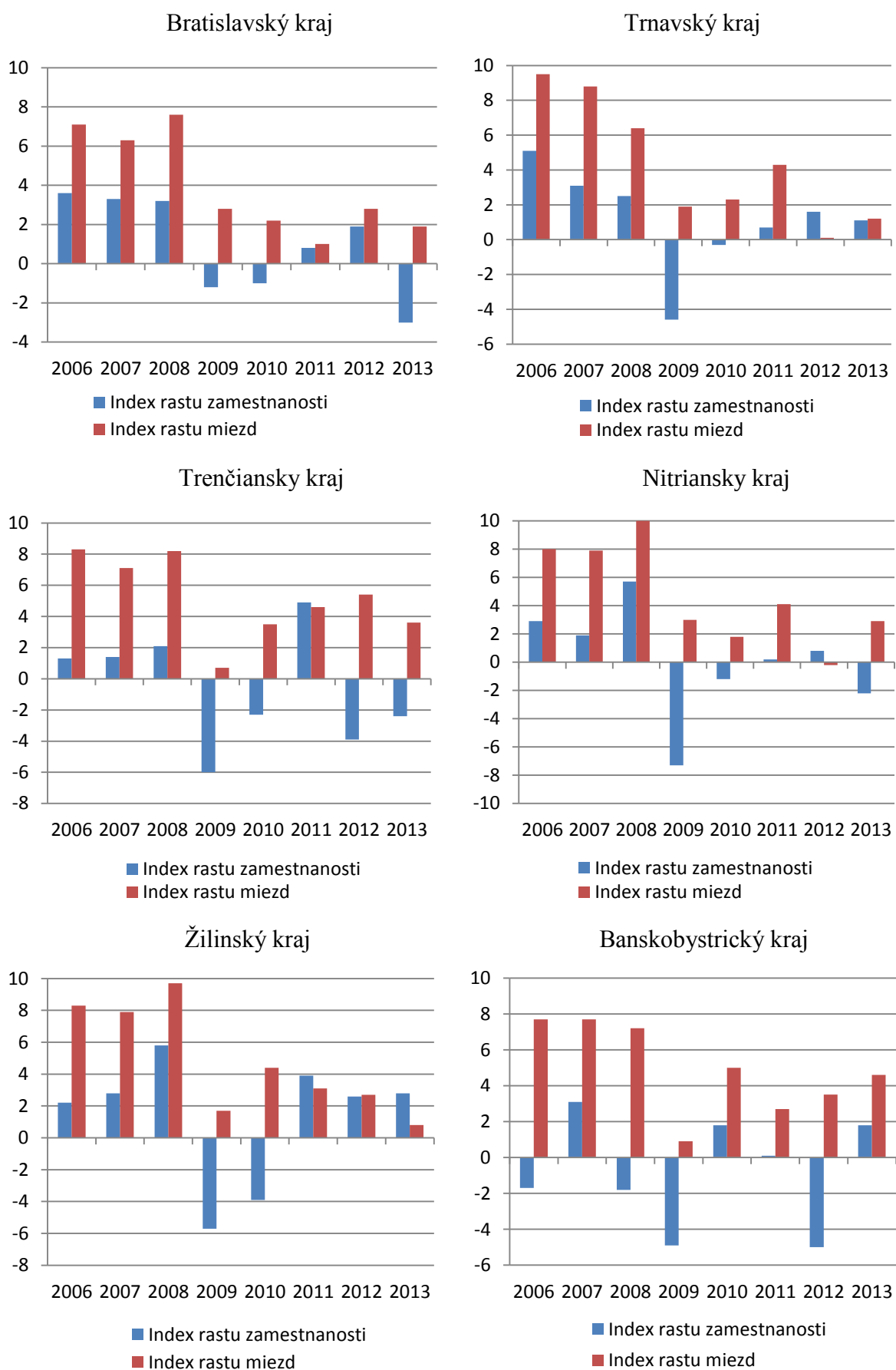
- Bratislavský kraj sa podieľa zásadným podielom na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v SR a to najmä v sektore finančných služieb, činností v oblasti nehnuteľností, informačných a telekomunikačných činností, teda sektorov s vyššou pridanou hodnotou. Vzhľadom na podiel a štruktúru tvorby hrubej pridanej hodnoty má Bratislavský kraj do veľkej miery optimálne zastúpené odvetvia najmä s vyššou pridanou hodnotou. Kraj je takisto centrom vzdelávacích a výskumných inštitúcií, čo ho ceteris paribus predurčuje na ďalší ekonomický rozvoj. Limitáciou pri rozvoji Bratislavského kraja je predovšetkým dopravná infraštruktúra, ktorá je najmä v prípade hlavného mesta SR nevyhovujúca. Práve tento faktor môže byť limitujúcim faktorom pri jeho ďalšom rozvoji.
- Podiel Košického kraja na tvorbe hrubej pridanej hodnoty dosahuje síce len 11 % ale jeho štruktúra pridanej hodnoty vykazuje podobné charakteristiky ako Bratislavský kraj. Hlavne vysoký podiel tvorby hrubej pridanej hodnoty v sektore informačných a telekomunikačných technológií nasvedčuje, že v tomto regióne dochádza k postupnému štruktúrnemu posunu smerom k sektorom s vyššou pridanou hodnotou. Tieto aktivity sú sústredené predovšetkým v meste Košice.
- Nitriansky, Banskobystrický a Prešovský predstavujú regióny s vysokým podielom poľnohospodárstva na hrubej pridanej hodnote SR.

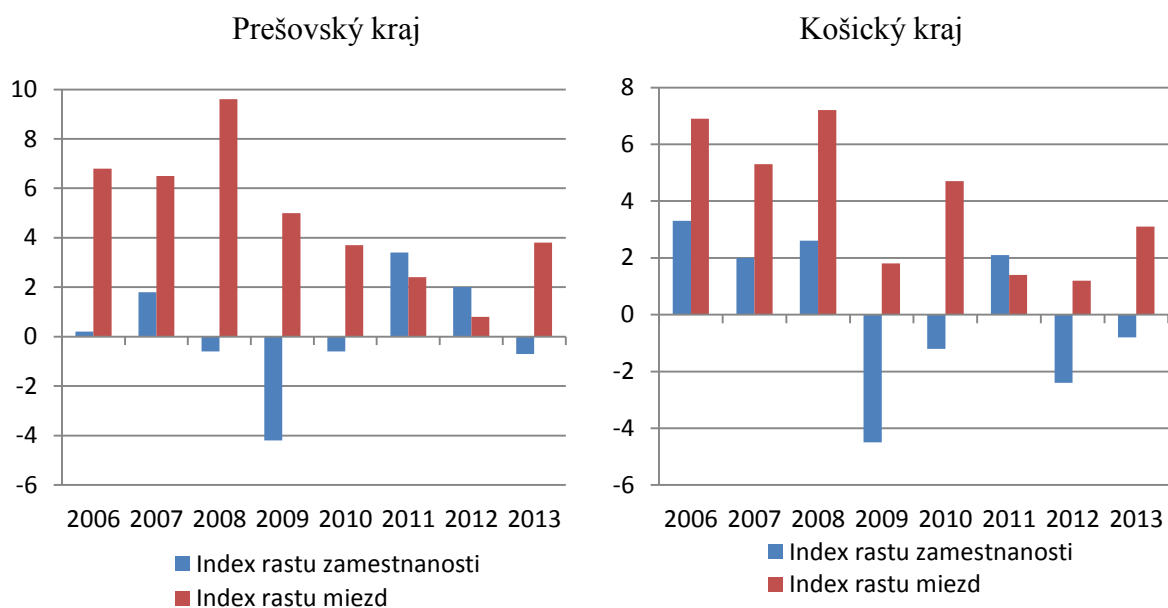
1.1.2. Ľudské zdroje a zamestnanosť

Využívanie potenciálu ľudských zdrojov predstavuje v regiónoch jeden z najvýznamnejších faktorov jeho rozvoja. Kvalita ľudských zdrojov je výrazne determinovaná vzdelanosťou úrovňou obyvateľov, ktorá do veľkej miery formuje potenciál daného regiónu a je nutným predpokladom pre štruktúrne zmeny smerujúce k dosiahnutiu vyššieho štádia rozvoja. Vývoj v jednotlivých regiónoch v oblasti zamestnanosti a miezd ilustrujú nasledujúce grafy.

Graf 7

Rast zamestnanosti a miezd v rokoch 2006 - 2013

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR, vlastné výpočty

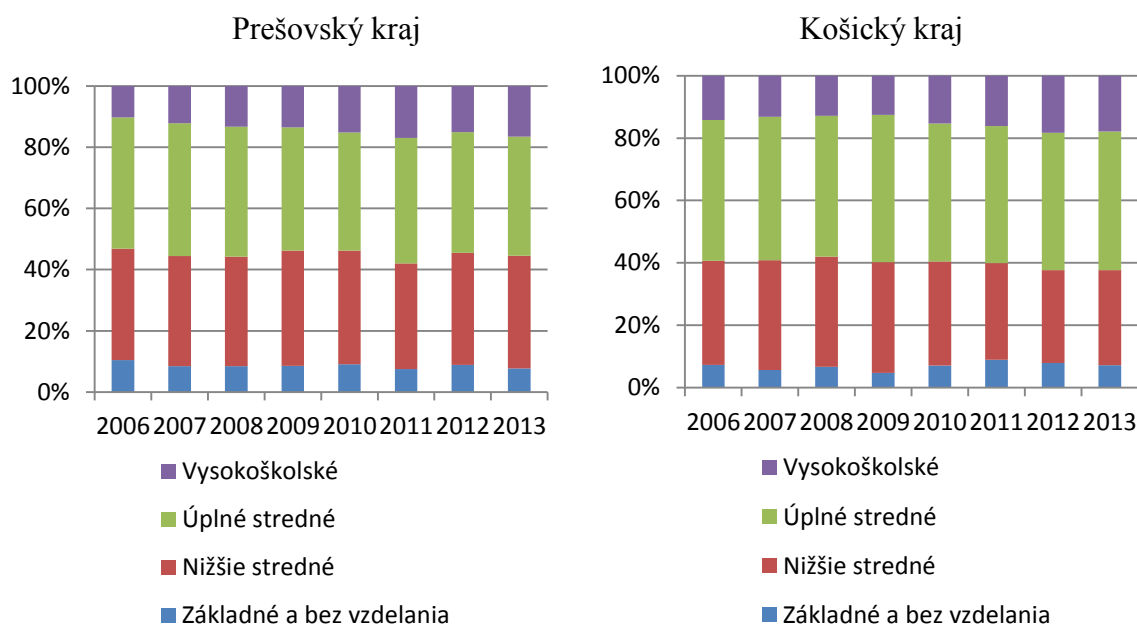
Rast zamestnanosti je z hľadiska jeho regionálnej distribúcie značne rozdielny. Podobne ako pri iných ukazovateľoch, môžeme pozorovať značne odlišný vývoj v jednotlivých regiónoch. Pokým do roku 2009 bolo rast miezd ako aj zamestnanosti viac menej prítomný vo všetkých regiónoch, efekty finančnej a hospodárskej krízy sa prejavili v jednotlivých regiónoch s rôznou silou. Sprievodným javom krízy bol predovšetkým pokles indexu rastu zamestnanosti prakticky vo všetkých krajoch najmä v Nitrianskom a Trenčianskom kraji, avšak aj ostatné regióny zaznamenali pokles v intervale. V prípade indexu rastu miezd môžeme vo väčšine regiónov pozorovať rýchlejší rast tohto indexu v porovnaní s indexom zamestnanosti. Tempo rastu miezd je však výrazne pomalšie ako v predkrízových rokoch.

Pri pohľade na ekonomicky aktívne obyvateľstvo podľa dosiahnutého vzdelania je zrejmé, že Bratislavský kraj dosahuje najvyšší podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Tento podiel narastá prakticky od roku 2006 a v roku 2013 dosiahol hodnotu približne 40%. V ostatných regiónoch je podiel vysokoškolsky vzdelaných približne rovnaký a pod 20 %. Prirodzene samotný podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva nehovorí nič o kvalite a štruktúre dosiahnutého vzdelania. Indikuje však, istú atraktivitu regiónu pre vysokoškolsky vzdelaných. Koncentrácia vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva v metropolitných regiónoch akým je Bratislavský kraj, je prítomná prakticky vo všetkých krajinách EÚ. Súvisí to najmä s lokalizáciou vzdelávacích a vedecko-výskumných inštitúcií v tomto regióne.

Graf 8

Ekonomicky aktívne obyvateľstvo podľa dosiahnutého vzdelania

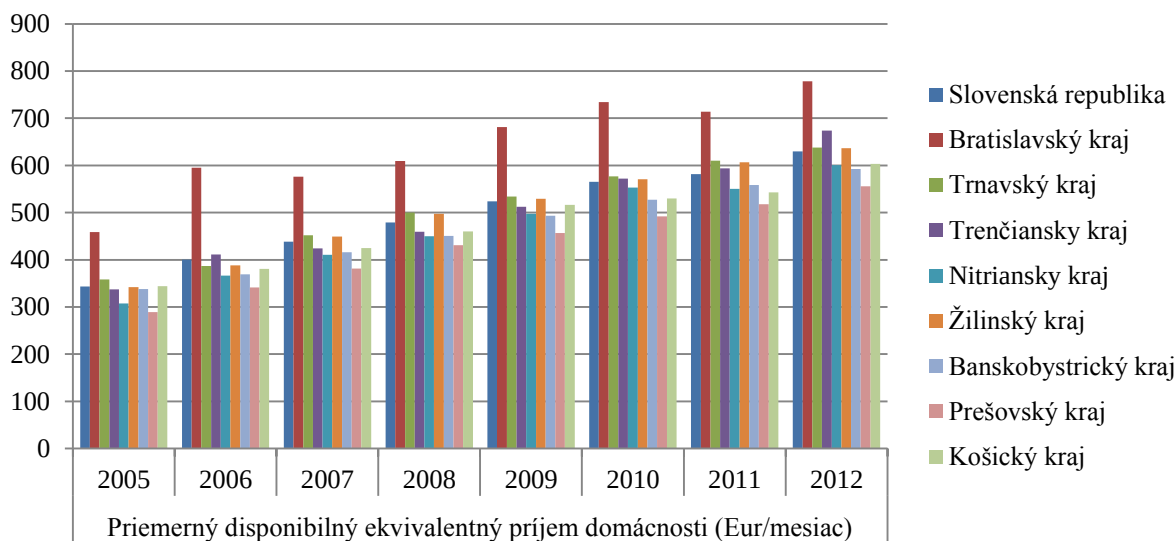
Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR, vlastné výpočty.

V prípade podielu úplne stredoškolsky vzdelaného ekonomicky aktívneho obyvateľstva je situácia do veľkej miery podobná vo všetkých regiónoch. Podiel stredoškolsky vzdelanej populácie dosahuje približne 40 %. Významnejšie rozdiely je možné už pozorovať pri nižšom strednom vzdelaní. Pokým v Bratislavskom kraji dosahuje podiel v tejto kategórii približne 18 %, je v ostatných krajoch tento podiel do veľkej miery podobný s podielom úplne stredoškolsky vzdelanej populácie.

Dosiahnuté vzdelanie je jedným z dôležitých faktorov ovplyvňujúcim výšku disponibilného príjmu. Graf x ilustruje vývoj priemerného disponibilného ekvivalentného príjmu (PDEP) domácností v jednotlivých regiónoch SR. Výška PDEP je dôležitý indikátorom kúpnej sily a životnej úrovne obyvateľstva. V dôsledku neexistencie cenových indexov na regionálnej úrovni môže ale hodnota tohto ukazovateľa do istej miery ovplyvňovať jeho interpretáciu. Inými slovami 100 € môže mať v napríklad v Prešovskom kraji vyššiu kúpnu silu pri určitých druhoch tovarov a služieb ako v Bratislavskom kraji. Najviac sa táto skutočnosť prejavuje na realitnom trhu.

Graf 9

Priemerný disponibilný ekvivalentný príjem domácností v rokoch 2005 - 2012

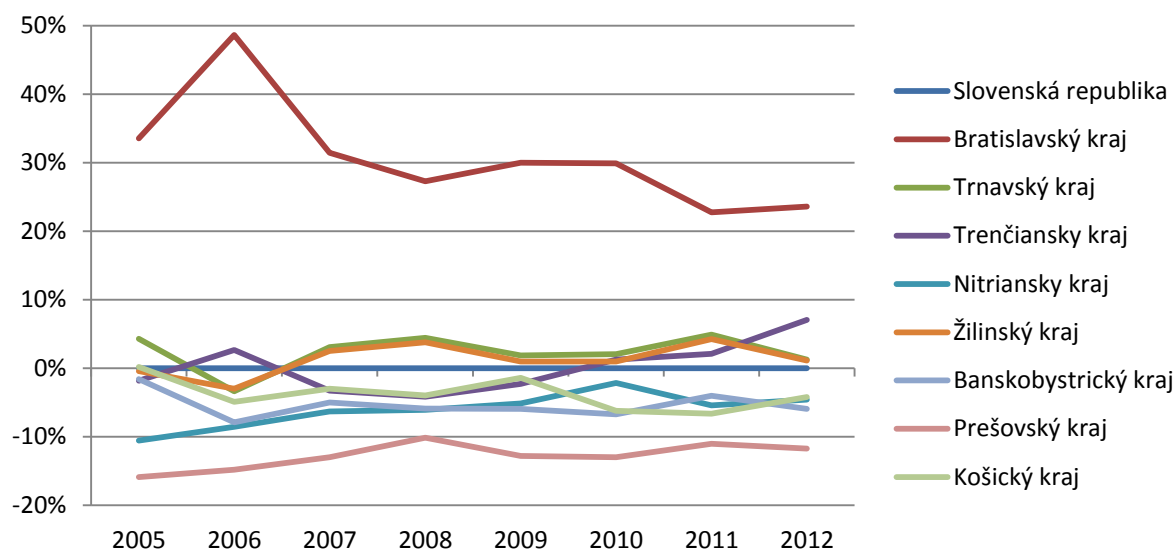

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR.

Pri pohľade na podiel PDEP v jednotlivých regiónoch v pomere ku národnému priemeru sú okamžite zrejmé rozdiely medzi regiónmi (Graf 10) avšak nie sú tak výrazné, ako v prípade hrubého domáceho produktu per capita v PKS.

Graf 10

Podiel priemerného disponibilného ekvivalentného príjmu domácností v regiónoch v na priemere SR

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR, vlastné výpočty.

Od roku 2006 môžeme pozorovať nárast PDEP vo všetkých regiónoch SR, pomer PDEP k priemeru SR rástol najviac v Trenčianskom kraji. Najvyšší pokles bol zaznamenaný

v Bratislavskom kraji, v ktorom ešte v roku 2006 bol PDEP približne o 50 % vyšší v porovnaní s národným priemerom avšak v roku 2012 bol PDEP v Bratislavskom kraji vyšší už len o 23,6 %. V prípade ostatných krajov bol vývoj volatilnejší a s výnimkou niektorých krajov nedošlo k výraznému nárastu pomeru PDEP k národnému priemeru (Graf 10).

Pri pohľade na podiel PDEP jednotlivých krajov na PDEP Bratislavského kraja dosiahol v roku 2012 najvyšší podiel Trenčiansky kraj (86,6 %) nasledovaný Trnavským krajom (81,9 %) a Žilinským krajom s (81,8 %). Najnižší podiel bol v Prešovskom kraji, v ktorom dosiahol 71,4 % a Banskobystrickom kraji, v ktorom podiel dosiahol 76,1 %.

Z hľadiska PDEP môžeme konštatovať, že vo všetkých regiónoch dochádza k nominálnemu rastu PDEP, výrazne sa prejavuje pokles podielu Bratislavského kraja k národnému priemeru, v ostatných regiónoch s výnimkou Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja môžeme sledovať len veľmi pomalý proces konverencie s ostatnými regiónmi.

1.1.3. Vývoj vybraných demografických ukazovateľov v regiónoch SR

Dôležitým indikátorom rozvojového potenciálu regiónu je aj jeho atraktivita vo vzťahu k migrácii a jeho demografický vývoj, predovšetkým prirodzený prírastok obyvateľstva a dynamika starnutia populácie v regióne. Tabuľka 4 zobrazuje saldo sťahovania v jednotlivých krajoch SR. Pri pohľade na vývoj od roku 2007 môžeme konštatovať, že Bratislavský kraj predstavuje región s najvyšším kladným saldóm sťahovania, ktoré dosiahlo vrchol v roku 2008, v ktorom dosiahlo hodnotu 4680 prisťahovaných. Od tohto roku môžeme sledovať istý pokles, avšak Bratislavský kraj stále predstavuje región s najvyššou atraktivitou pre regionálnu migráciu v rámci SR. Trnavský kraj predstavuje druhý región v rámci SR, ktorý zaznamenáva kladné saldo sťahovania, aj keď od roku 2007 je tento trend klesajúci. Pokým v roku 2007 dosiahlo saldo sťahovania hodnotu 2807 v roku 2013 bolo menej ako polovičné a dosiahlo hodnotu 1265. Na druhej strane Prešovský, Košický, Banskobystrický kraj zaznamenali v sledovanom období každoročne záporné saldo sťahovania. Nitriansky kraj predstavuje jediný kraj v SR, kde došlo k otočeniu pozitívneho trendu migrácie. Pokým v roku 2007 sa prisťahovalo do kraja 1445 obyvateľov, v roku 2009 už len 392 a v roku 2013 došlo k prakticky zastaveniu sťahovania do tohto kraja. Kraje s negatívnym saldóm sťahovania tak nie sú schopné generovať dostatočný ekonomický rast a tvorbu pracovných miest, ktorá je do veľkej miery saturovaná práve Bratislavskom a Trnavskom kraji.

T a b u ľ k a 4

Regionálna migrácia obyvateľstva v rokoch 2007 - 2013

	Saldo sťahovania						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bratislavský kraj	3 543	4 680	4 444	4 370	4 537	4 374	4 229
Trnavský kraj	2 807	2 893	1 553	1 590	1 433	1 238	1 265
Trenčiansky kraj	844	488	-430	-502	-424	-401	-481
Nitriansky kraj	1 445	1 171	392	392	160	519	-17
Žilinský kraj	17	42	64	-262	-150	-219	-99
Banskobystrický kraj	-187	-333	-432	-491	-676	-652	-949
Prešovský kraj	-1 149	-1 246	-1 066	-1 241	-1 421	-1 062	-1 106
Košický kraj	-527	-635	-158	-473	-493	-381	-463

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR.

Na regionálnej úrovni môžeme pozorovať aj značne rozdielny vývoj prirodzeného prírastku obyvateľstva (tabuľka 5). V rámci SR len štyri regióny dosahujú kladný prirodzený prírastok (Bratislavský, Prešovský, Košický a Žilinský). Najvyšší prirodzený prírastok je v Prešovskom kraji a najnižší v Nitrianskom kraji. Samotný vývoj v jednotlivých regiónoch je od roku 2007 značne volatilný, pričom jedine v Banskobystrickom a Nitrianskom kraji došlo k poklesu vo všetkých sledovaných rokoch.

T a b u ľ k a 5

Prírodný prírastok obyvateľstva v regiónoch SR v rokoch 2007 - 2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bratislavský kraj	554	1 048	1 684	1 610	2 069	1 771	1 469
Trnavský kraj	-731	-110	38	-34	55	-170	-234
Trenčiansky kraj	-860	-460	-215	107	156	-626	-284
Nitriansky kraj	-1 992	-1 554	-1 106	-1 301	-907	-1 683	-1 721
Žilinský kraj	355	607	1 091	1 034	1 456	739	398
Banskobystrický kraj	-907	-638	-79	-477	-187	-986	-728
Prešovský kraj	2 605	3 262	4 122	3 673	3 621	2 638	2 640
Košický kraj	1 544	2 041	2 769	2 353	2 647	1 415	1 194

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR.

Negatívny vývoj prirodzeného prírastku obyvateľstva je dôsledkom starnutia obyvateľstva, migrácie mladých ľudí do regiónov s vyššou možnosťou dosiahnutia vyššieho vzdelania ako aj pracovných príležitostí. Nezanedbateľná je aj migrácia z týchto regiónov do krajín EÚ. Od roku 2007 sa začína prejavovať aj efekt starnutia populácie v jednotlivých regiónoch vyjadrený indexom starnutia.

Index starnutia vyjadruje počet osôb v poproduktívnom veku pripadajúci na 100 osôb v predproduktívnom veku. Podľa metodiky ŠÚ SR sa do poproduktívneho veku zarátavajú muži vo veku 60 a viac a ženy 55 a viac, podľa metodiky EÚ sú to všetky osoby vo veku 65 a viac. Pre potreby našej analýzy sme zvolili ukazovateľ podľa metodiky Eurostatu.

T a b u ľ k a 6

Index starnutia v regiónoch SR v rokoch 2007 - 2013

	Index starnutia - EÚ						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Slovenská republika	76	78,26	80,01	81,01	82,96	85,51	88,34
Bratislavský kraj	96,8	97,67	97,43	96,03	99,77	99,31	99,16
Trnavský kraj	83,62	86,85	89,65	91,54	94,63	97,25	100,29
Trenčiansky kraj	91,85	96,15	99,43	101,31	104,31	108,03	111,41
Nitriansky kraj	93,97	96,54	98,89	100,23	103,73	106,93	110,42
Žilinský kraj	67,63	69,95	71,82	73,65	75,69	78,49	81,73
Banskobystrický kraj	82,23	84,8	86,83	88,05	89,34	92,66	96,21
Prešovský kraj	55,17	56,89	58,22	59,09	59,94	62,19	64,77
Košický kraj	62,83	64,04	65,04	65,28	66,26	68,68	71,5

Prameň: Regionálna databáza ŠÚ SR.

V rámci SR došlo od roku 2007 k nárastu indexu o 12,34 percentného bodu, čo znamená, že vzrástol počet osôb v poproduktívnom veku prakticky vo všetkých krajoch SR. Zmena vo vekovej štruktúre obyvateľstva tak predstavuje významný faktor, ktorý bude zásadný spôsobom vplývať na rozvojový potenciál regiónov. Najvýraznejšie sa tento efekt prejavuje v Trenčianskom kraji, kde na 100 osôb v produktívnom veku pripadá 111 osôb v poproduktívnom veku a v Nitrianskom kraji, kde hodnota indexu dosiahla hodnotu 110,4. Na druhej strane predstavujú Prešovský a Košický kraj regióny, kde je hodnota indexu starnutia stále pod celonárodným priemerom, avšak dynamika starnutia je najrýchlejšia v porovnaní s ostatnými regiónmi. Starnutie môže byť na jednej strane vnímané ako príležitosť pre rozvoj striebornej ekonomiky v daných regiónoch, ale na strane druhej výrazne limituje potenciál regiónov v budúcnosti vzhľadom na nedostatok obyvateľov v produktívnom veku.

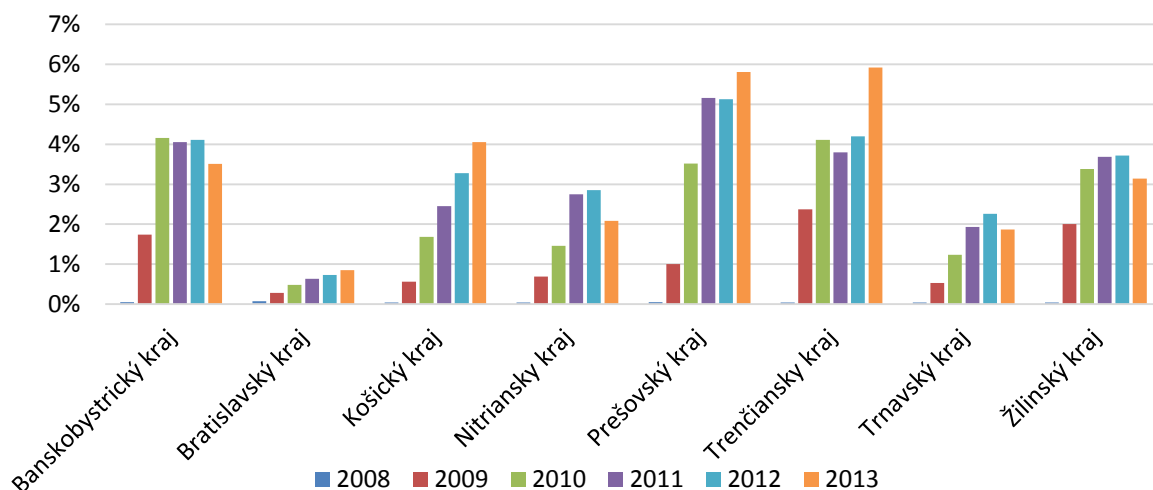
2. IMPLEMENTÁCIA POLITIKY SÚDRŽNOSTI NA REGIONÁLNEJ ÚROVNI

2.1. Čerpanie zdrojov politiky súdržnosti v regiónoch SR

V programovom období 2007 – 2013 má slovenská ekonomika k dispozícii značný objem zdrojov, ktoré sú určené na zmiernenie regionálnych rozdielov. Napriek tomu, že tieto zdroje by mali slúžiť ako doplnkový zdroj, v podmienkach SR tieto zdroje predstavujú hlavný zdroj financovania investícií v regiónoch. Podiel čerpania zdrojov politiky súdržnosti ilustruje graf č. 11. Údaje z informačného systému ITMS boli agregované do základných piatich sektorov – infraštruktúra, ľudský kapitál, priemysel, služby, veda a výskum. Čerpanie je analyzované od roku 2008, nakoľko v roku 2007 nedošlo prakticky k implementácii žiadneho operačného programu s výnimkou OP Technická pomoc.

G r a f 11

Podiel ročného čerpania ŠF a KF na HDP krajov v rokoch 2008 - 2013

Zdroj: vlastné výpočty, ITMS.

Najvyšší podiel čerpania zdrojov politiky súdržnosti na HDP môžeme pozorovať v prípade Trenčianskeho kraja v roku 2013 (5,92 % HDP), Prešovského kraja v roku 2013 (5,81 %), Banskobystrického kraja v roku 2010 (4,16 % HDP) a Košického kraja v roku 2013 (4,05 % HDP), Žilinského kraja v roku 2012 (3,72 % HDP) a Nitrianskeho kraja v roku 2012 (2,85 % HDP), Trnavského kraja v roku 2012 (2,26 % HDP)² a Bratislavského kraja v roku 2013 (0,85 % HDP).

V prípade Banskobystrického kraja predstavujú najvyšší podiel výdavky na infraštruktúru, ktoré dosiahli v priemere za sledované obdobie 1,5 % kraja, pričom najvyšší podiel

² Podiel je vypočítaný ako podiel zdrojov politiky súdržnosti implementovaných v danom roku na hrubom domácom produkte kraja v danom roku. Medziročné kolísanie je spôsobené ukončovaním predovšetkým infraštruktúrnych projektov v jednotlivých krajoch, do ktorých bolo v porovnaní s ostatnými sektormi alokované najviac finančných zdrojov ako aj vývojom HDP kraja v danom roku.

výdavkov na úrovni 2,9 % bol dosiahnutý v roku. Druhý najvyšší podiel výdavkov v kraji predstavujú výdavky do sektora služieb a vedy a výskumu s priemernou hodnotou 0,4 % HDP. Výdavky do týchto sektorov kontinuálne rástli a v roku 2013 dosiahli 0,7 % HDP kraja. Podiel výdavkov do priemyslu na HDP dosiahli priemerne 0,2 % a ľudského kapitálu 0,1 %. V prípade priemyslu dosiahli najvyššiu hodnotu v rokoch 2011 a 2012 (0,5 % a 0,4 %). V prípade ľudského kapitálu v roku 2012 (0,2 %).

Vo všetkých krajoch, okrem Bratislavského, predstavovali najvyšší podiel výdavkov na HDP kraja výdavky do infraštruktúry. Tieto výdavky pomohli do veľkej miery zmierniť existujúce infraštruktúrne dlhy dobudovaním a rekonštrukciou dopravnej a environmentálnej infraštruktúry, zlepšením dostupnosti a vybavenosti územia (Tabuľka 7).

T a b u ľ k a 7

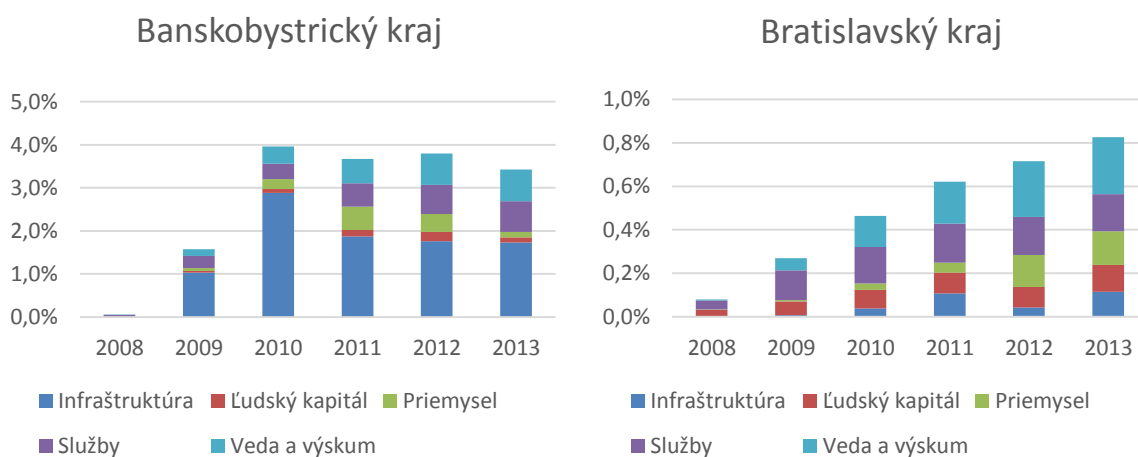
Dĺžka vybudovaných diaľnic, rýchlostných ciest a ciest I. triedy k 31.12.2013

	Dĺžka vybudovaných ciest			Spolu	Nárast hustoty (km/tis.km ²)
	Diaľnice	RC	I.triedy		
Bratislavský kraj	0	0	0	0	0
Trnavský kraj	0	0	7,2	7,2	0
Trenčiansky kraj	9,6	0	0	9,6	2,13
Nitriansky kraj	0	0	0	0	0
Žilinský kraj	7,53	4,32	0	11,85	1,74
Banskobystrický kraj	0	18,05	4,18	22,23	1,91
Prešovský kraj	3,32	0	3,97	7,29	0,37
Košický kraj	0	14,18	0	14,18	2,1
Spolu	20,45	36,55	15,35	72,35	1,16

Prameň: Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja, 2014.

Sekundárnym efektom týchto výdavkov bolo vytvorenie, resp. udržanie pracovných miest v sektore stavebníctva v regiónoch. Kombinácia zdrojov z EÚ spolu so spolufinancovaním z verejných zdrojov a vlastných zdrojov prijímateľov predstavuje vo všetkých regiónoch s výnimkou Bratislavského kraja významný podiel na HDP jednotlivých regiónov.

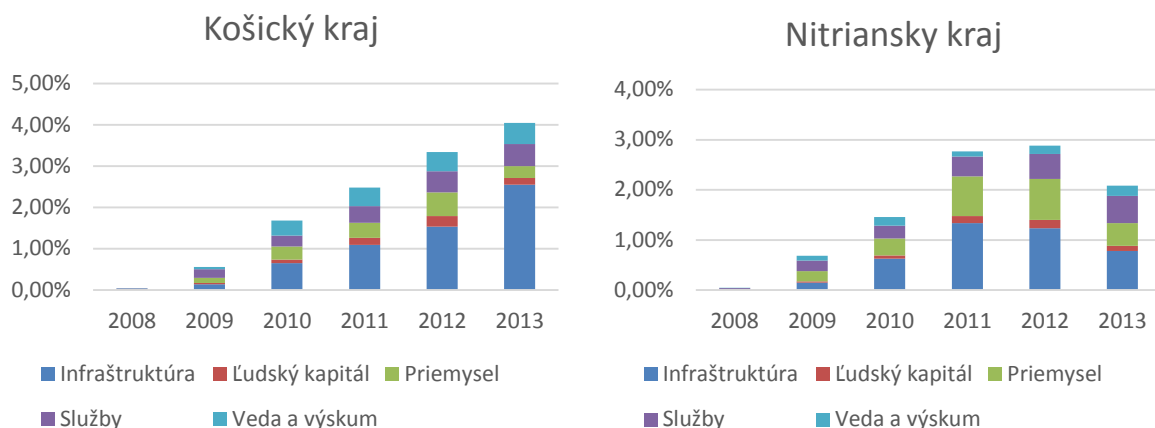
G r a f 12

Podiel čerpania ŠF a KF na HDP v Banskobystrickom a Bratislavskom kraji podľa sektorov

Zdroj: vlastné výpočty, ITMS.

G r a f 13

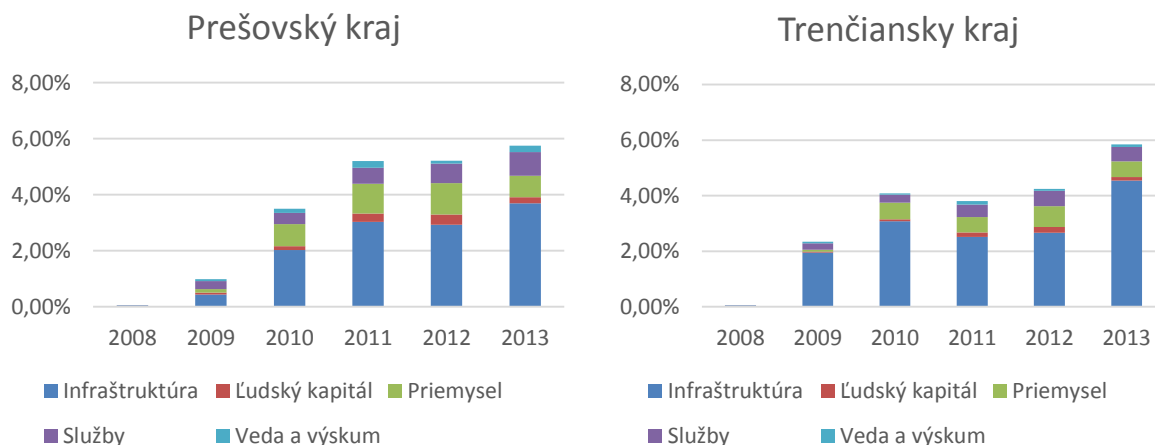
Podiel čerpania ŠF a KF na HDP v Košickom a Nitrianskom kraji podľa sektorov

Zdroj: vlastné výpočty, ITMS.

G r a f 14

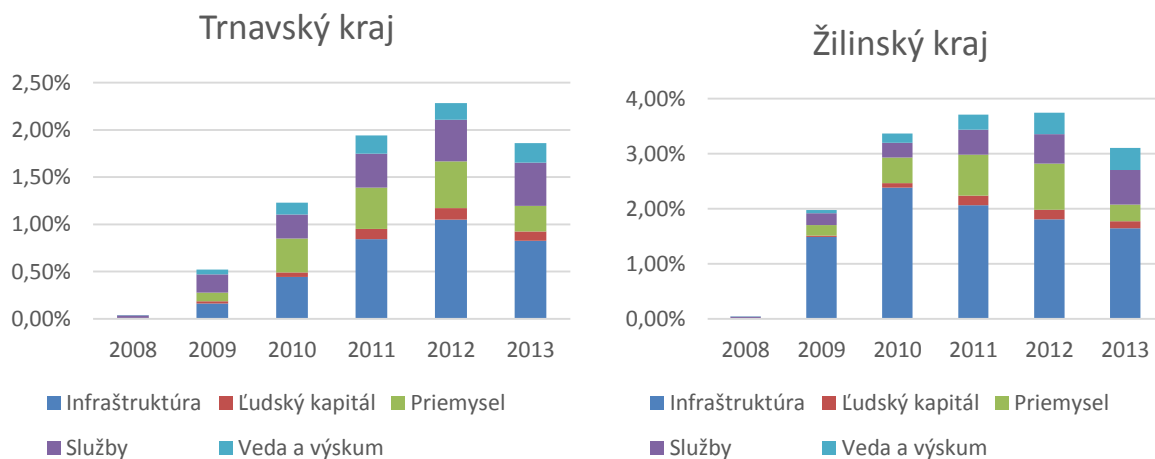
Podiel čerpania ŠF a KF na HDP v Prešovskom a Trenčianskom kraji podľa sektorov

Zdroj: vlastné výpočty, ITMS.

G r a f 15

Podiel čerpania ŠF a KF na HDP v Trnavskom a Žilinskom kraji podľa sektorov

Zdroj: vlastné výpočty, ITMS.

V prípade Trenčianskeho, Banskobystrického a Prešovského kraja je podiel čerpaných zdrojov na HDP v porovnaní s ostatnými regiónmi vyšší. Je to spôsobené najmä povahou podporených projektov ako aj relatívne nižšej úrovne regionálneho HDP

Čerpanie zdrojov v Bratislavskom kraji sa vzhľadom na jeho osobité postavenie v rámci oprávnenosti čerpať zdroje politiky súdržnosti prejavil v relatívne rovnomernom podiele podporených sektorov (infraštruktúra, ľudský kapitál, priemysel, služby a veda a výskum). Najmä nárast výdavkov do oblasti vedy a výskumu, predovšetkým infraštruktúry vedy a výskumu, vytvára podmienky pre realizáciu špičkového výskumu v budúcnosti. Obnova výskumnej infraštruktúry predstavuje výrazný podporný impulz, ktorý zvyšuje potenciál slovenskej vedy v medzinárodnom výskumnom priestore. V prípade viacerých krajov došlo v roku 2013 k poklesu pomeru čerpania ŠF a KF na HDP v dôsledku ukončenia projektov z vysokou sumou preinvestovaných zdrojov. Ku koncu programového obdobia (rok 2015) môžeme očakávať ešte výraznejší nárast podielu zdrojov ŠF a KF na HDP jednotlivých krajov v dôsledku ukončenia implementácie operačných programov. Politika súdržnosti predstavuje v podmienkach nedostatku národných zdrojov významný zdroj investovania, ktorý sa prejavil aj na výkonnosti jednotlivých regiónov, zvýšil atraktivitu regiónov, prispel k rekonštrukciám a modernizácii existujúcej verejnej infraštruktúry a pomohol zmierniť dopady finančnej a hospodárskej krízy na regióny.

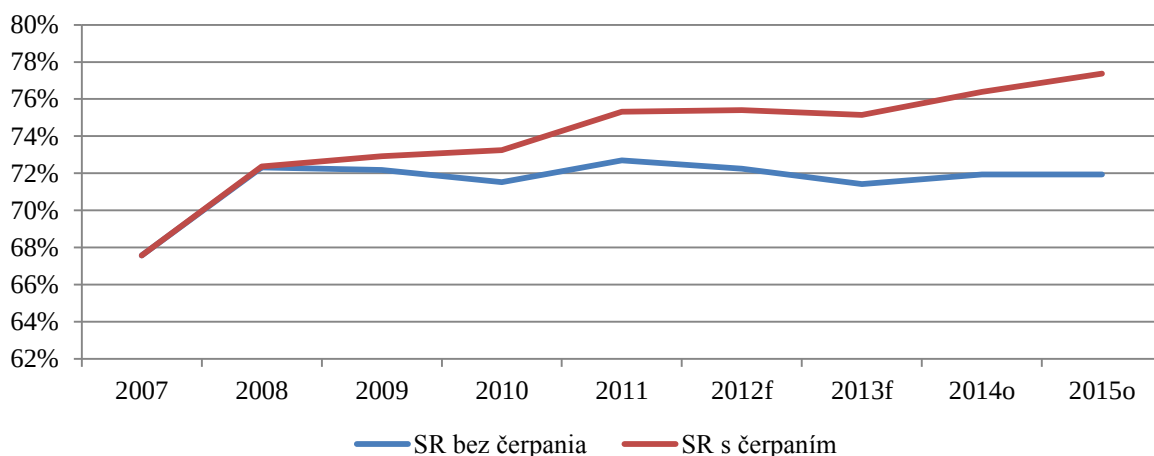
2.2. Dopady čerpania zdrojov politiky súdržnosti na vybrané aspekty regionálneho rozvoja

Analýza dopadov čerpania finančných zdrojov politiky súdržnosti na slovenské regióny bola realizovaná až v roku 2014. Pre potreby hodnotenia dopadov bola realizované hodnotenie dopadov čerpania štrukturálnych fondov (ŠF) a Kohézneho fondu (KF) na ekonomiku SR použitím vhodného ekonometrického modelu (Radvanský, Domonkos, Frank, Lichner, Miklošovič, 2014). V rámci tohto hodnotenia, vypracovaného pre Centrálny koordinačný orgán Úradu vlády SR boli prvý krát v podmienkach SR odhadnuté dopady čerpania aj na úrovni krajov. Autori analyzovali predovšetkým príspevok ŠF a KF ku konvergencii na národnej a regionálnej úrovni, rastu zamestnanosti, tvorby hrubej pridanej hodnoty, konkurencieschopnosti a iných ukazovateľov. Na odhad dopadov intervencií politiky súdržnosti bol použitý regionálny model HERMIN.

Ako ilustruje graf 16 proces reálnej konverencie SR k priemeru EÚ 28 bol výrazne pozitívne podporený čerpaním ŠF a KF. Bez čerpania ŠF a KF by s vysokou mierou pravdepodobnosti bol proces konverencie zastavený v šiestich z ôsmich krajov SR. Výrazný vplyv na udržanie tejto úrovne má však najsilnejší Bratislavský región, bez ktorého by došlo k negatívnemu vývoju v konvergenčnom procese.

G r a f 16

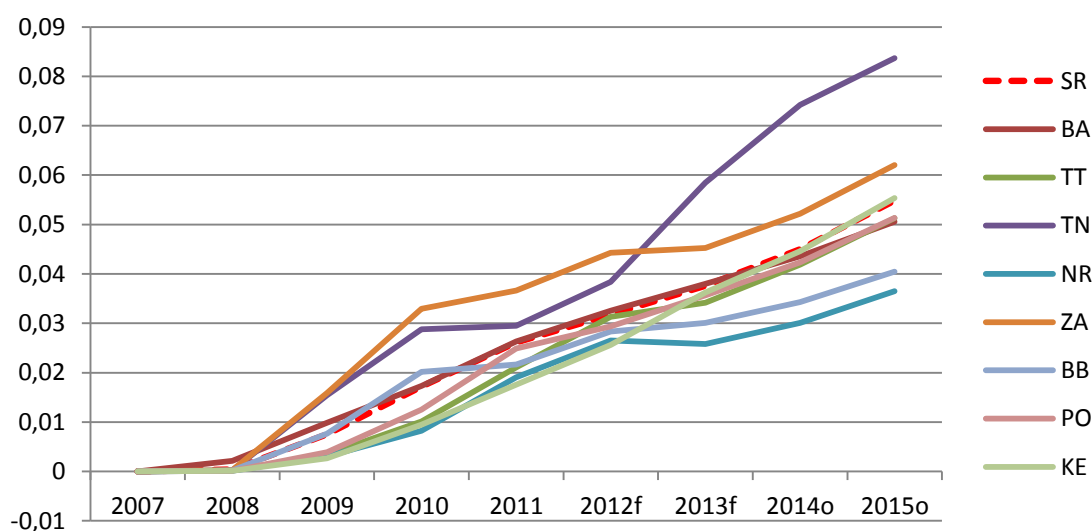
Modelové porovnanie vývoja HDP v PKS na obyvateľa k priemeru krajín EÚ 28 v scenároch s čerpaním a bez čerpania ŠF a KF (2012-2013 prognóza, 2014-2015 výhľad)

Prameň: (Radvanský, Domonkos, Frank, Lichner, Miklošovič, 2014)

G r a f 17

Odhad príspevku čerpania ŠF a KF k indikátoru konvergencie - HDP v PKS na obyvateľa (2012 - 2013 prognóza, 2014-2015 výhľad), percentuálne body

Prameň: (Radvanský, Domonkos, Frank, Lichner, Miklošovič, 2014)

Príspevok ŠF a KF ku konvergenčnému procesu pozitívne koreluje s pomerom výdavkov na HDP regiónu. Tento faktor však môže byť mierne nadhodnotený hlavne vysokým objemom infraštruktúrnych investícií v niektorých krajoch, ktoré môžu mať silnejší efekt na okolité regióny, ktorý model nebol schopný zachytiť.

Bratislavský región je vzhľadom na svoju silu a demografický vývoj schopný výrazne rásť aj bez ŠF a KF. Napriek tejto skutočnosti je podpora Bratislavského kraja dôležitá vzhľadom na jeho špecifické postavenie a význam pre podporu ekonomického rastu ostatných regiónov. V kraji je lokalizovaná väčšina vedeckých, výskumných a vzdelávacích kapacít. Pre

jeho budúci rast je taktiež nevyhnutné realizovať aj rozsiahle investície do dopravnej infraštruktúry (podpora práve týchto investícií je však vzhľadom na pravidlá EÚ obmedzená).

Zaujímavou otázkou je aj vplyv čerpania ŠF a KF na rast konkurencieschopnosti regiónov. Autori konštatujú, že z hľadiska konkurencieschopnosti prispelo čerpanie ŠF a KF k rastu produktivity práce vo všetkých regiónoch, pričom najvyšší vplyv malo v Trenčianskom kraji a najnižší v kraji Bratislavskom, kde sa čerpanie realizovalo v obmedzenom rozsahu. Čerpanie prostriedkov ŠF a KF malo na národnej úrovni takmer neutrálny vplyv na konkurencieschopnosť z pohľadu jednotkových nákladov práce. Faktormi ovplyvňujúcimi negatívne umiestnenie Slovenska v poradí konkurencieschopnosti sú najmä oblasti, ktoré sú z veľkej časti len parciálne ovplyvnené intervenciami politiky súdržnosti. Závisia teda od národnej hospodárskej politiky ako aj opatrení na úrovni územnej samosprávy.

ZÁVER

Cieľom prekladaného príspevku bolo skúmať vybrané aspekty štruktúrnych charakteristík slovenských regiónov. Od začiatku transformačného procesu bol ekonomický vývoj v jednotlivých regiónoch SR značne diferencovaný. V rámci SR predstavuje výkonnosť Bratislavského kraja meraná HDP na obyvateľa v PPS jednu z najvyšších v rámci EÚ. Výška HDP Bratislavského kraja dosiahla v roku 2011 hodnotu 186 % priemeru EÚ. Druhým najvýkonnejším krajom je Trnavský kraj, ktorého HDP dosahuje 75 % priemeru EÚ. Na druhej strane Prešovský a Banskobystrický kraj patria medzi regióny s najnižšou úrovňou HDP na obyvateľa v porovnaní s priemerom EÚ.

Pri porovnaní vývoja disperzie HDP na úrovni NUTS 2 môžeme konštatovať, že Slovensko zaznamenáva pomerne vysoké hodnoty a je po Maďarsku a Bulharsku krajinou s najvyššou disperziou regionálneho HDP. Od roku 2003 vzrástla hodnota tohto ukazovateľa na úrovni NUTS 2 z 27,8 na 32,8, čo je do veľkej miery spôsobené rozvojom v Bratislavskom regióne, ktorý je z hľadiska porovnávaných krajín určitou „anomáliou“. Podobný vývoj môžeme pozorovať na úrovni NUTS 3, kde taktiež došlo zvýšeniu regionálnych disparít. Vzhľadom na výšku HDP na obyvateľa v jednotlivých krajoch vykazuje vývoj tvorby pridanej podobné štruktúrne charakteristiky.

Bratislavský kraj sa podieľa na tvorbe hrubej pridanej hodnoty približne jednou štvrtinou, nasledovaný ostatnými krajmi, ktorých podiel sa pohybuje v intervale od 8 do 11,5 %. Bratislavský kraj sa podieľa zásadným podielom na tvorbe hrubej pridanej hodnoty v SR a to najmä v sektore finančných služieb, činností v oblasti nehnuteľností, informačných a telekomunikačných činností, teda sektorov s vyššou pridanou hodnotou. Nitriansky, Banskobystrický a Prešovský predstavujú regióny s vysokým podielom poľnohospodárstva na hrubej pridanej hodnote SR. Podiel Košického kraja na tvorbe hrubej pridanej hodnoty dosahuje síce len 11 % ale jeho štruktúra pridanej hodnoty vykazuje podobné charakteristiky ako Bratislavský kraj.

Kvalita ľudských zdrojov je výrazne determinovaná vzdelanosťou úrovňou obyvateľov, ktorá do veľkej miery formuje potenciál daného regiónu a je nutným predpokladom pre štruktúrne zmeny smerujúce k dosiahnutiu vyššieho štádia rozvoja. Pri pohľade na ekonomicky aktívne obyvateľstvo podľa dosiahnutého vzdelania je zrejmé, že Bratislavský kraj dosahuje najvyšší podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva (40 %). Významnejšie rozdiely je možné už pozorovať pri nižšom strednom vzdelaní. Pokým v Bratislavskom kraji dosahuje podiel v tejto kategórii približne 18 %, je v ostatných krajoch tento podiel do veľkej miery podobný s podielom úplne stredoškolsky vzdelanej populácie. Významnejšie rozdiely je možné už pozorovať pri nižšom strednom vzdelaní. Pokým v Bratislavskom kraji dosahuje podiel v tejto kategórii približne 18 %, je v ostatných krajoch tento podiel do veľkej miery podobný s podielom úplne stredoškolsky vzdelanej populácie.

Dosiahnuté vzdelanie je jedným z dôležitých faktorov ovplyvňujúcim výšku disponibilného príjmu. Pri pohľade na podiel priemerného disponibilného ekvivalentného príjmu

(PDEP) v jednotlivých regiónoch v pomere ku národnému priemeru sú okamžite zrejme rozdiely medzi regiónmi avšak nie sú tak výrazné ako v prípade HDP na obyvateľa v PPS. Od roku 2006 môžeme pozorovať nárast PDEP vo všetkých regiónoch SR, pomer PDEP k priemeru SR rástol najviac v Trenčianskom kraji. Najvyšší pokles bol zaznamenaný v Bratislavskom kraji, v ktorom ešte v roku 2006 bol PDEP približne o 50 % vyšší v porovnaní s národným priemerom avšak v roku 2012 bol PDEP v Bratislavskom kraji vyšší už len o 23,6 %. V prípade ostatných krajov bol vývoj volatilnejší a s výnimkou niektorých krajov nedošlo k výraznému nárastu pomeru PDEP k národnému priemeru. Výška PDEP tak v niektorých regiónoch predstavuje istú bariéru rozvoja vzhľadom na kúpnu silu obyvateľstva a jeho možnosti svojimi spotrebnými výdavkami podporiť rast spotreby domácností v týchto regiónoch.

Dôležitým indikátorom rozvojového potenciálu regiónu je aj jeho atraktivita vo vzťahu k migrácii a jeho demografický vývoj. Demografický vývoj do veľkej miery predstavuje kľúčový, ale dlhodobý faktor rozvoja regiónov. Práve dostatočne početná a vzdelaná populácia predstavuje jeden z hlavných faktorov dlhodobého rozvojového potenciálu regiónu. Bratislavský kraj predstavuje región s najvyššou atraktivitou pre regionálnu migráciu v rámci SR. Trnavský kraj predstavuje druhý región v rámci SR, ktorý zaznamenáva kladné saldo sťahovania, aj keď od roku 2007 je tento trend klesajúci. Na druhej strane Prešovský, Košický, Banskobystrický kraj zaznamenali každoročne v sledovanom období 2007 – 2013 záporné saldo sťahovania. Negatívny vývoj prirodzeného prírastku obyvateľstva je dôsledkom starnutia obyvateľstva, migrácie mladých ľudí do regiónov s vyššou možnosťou dosiahnutia vyššieho vzdelania ako aj pracovných príležitostí. Nezanedbateľná je aj migrácia z týchto regiónov do krajín EÚ. Od roku 2007 sa začína prejavovať aj efekt starnutia populácie v jednotlivých regiónoch vyjadrený indexom starnutia. V rámci SR došlo od roku 2007 k nárastu indexu o 12,34 percentného bodu, čo znamená, že vzrástol počet osôb v poproduktívnom veku prakticky vo všetkých krajoch SR. Zmena vo vekovej štruktúre obyvateľstva tak predstavuje významný faktor, ktorý bude zásadným spôsobom vplývať na rozvojový potenciál regiónov.

V programovom období 2007 – 2013 má slovenská ekonomika k dispozícii značný objem zdrojov, ktoré sú určené na zmiernovanie regionálnych rozdielov. Vo všetkých krajoch, okrem Bratislavského, predstavovali najvyšší podiel výdavkov na HDP kraja výdavky do infraštruktúry. Tieto výdavky pomohli do veľkej miery zmierniť existujúce infraštruktúrne dlhy dobudovaním a rekonštrukciou dopravnej a environmentálnej infraštruktúry, zlepšením dostupnosti a vybavenosti územia. proces reálnej konvergenzie SR k priemeru EÚ 28 bol výrazne pozitívne podporený čerpaním ŠF a KF. Bez čerpania ŠF a KF by s vysokou mierou pravdepodobnosti bol proces konvergenzie zastavený v šiestich z ôsmich krajov SR. Výrazný vplyv na udržanie tejto úrovne má však najsilnejší Bratislavský región, bez ktorého by došlo k negatívnemu vývoju v konvergenčnom procese.

LITERATÚRA

DIJKSTRA ET AL. (2011): Regional competitiveness can be defined as the ability to offer an attractive and sustainable environment for firms and residents to live and work.

DIJKSTRA, L. – ANNONI, P., – KOZOVSKA, K. (2011): A new regional competitiveness index: Theory, Methods and Findings. European Union Regional Policy Working Papers, n. 02/2011.

FILÓ, C. (2007): 'Territorial Competitiveness and the Human Factors.' Presented at the International Conference of Territorial Intelligence, Huelva 2007 (CAENTI) URL: <http://www.territorial-intelligence.eu>

MEYER-STAMER, J. (2008): Systematic Competitiveness and Local Economic Development. In Shamin Bodhanya (ed.) Large Scale Systemic Change: Theories, Modelling and Practices.

Ministerstvo hospodárstva SR (2014): Národná stratégia regionálneho rozvoja. URL: <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=93254>

RADVANSKÝ, M. – DOMONKOS, T., FRANK – K., LICHNER – I., MIKLOŠOVIČ, T. (2014): Posúdenie vplyvov politiky súdržnosti na rozvoj Slovenska s využitím vhodného ekonometrického modelu. URL: http://www.nsrr.sk/download.php?FNAME=1411462847.upl&ANAME=HODNOTIACA_SPRAVA_FINAL_ORI.pdf

SCHWAB, K. AND PORTER, M. E. (2007): The Global Competitiveness Report 2007-2008. World Economic Forum. Geneva, Switzerland.

SCHWAB, K., & SALA-I-MARTIN, X. (2012): The Global Competitiveness Report 2012-2013. (K Schwab, Ed.). World Economic Forum